kind zoo niet als het kind van een geloovige te beschouwen, en mag dus niet gedoopt worden. En in dit geval is elk opkomen van den grootvader ondoeltreffend.

Hierbij echter stuit men op de moeilijkheid, dat onze kerken dusver nog nimmer de positie der dusgenaamde »volwassen doopleden" geregeld hebben, en het valt zeer te betwijfelen, of een kerkeraad, in het kerkverband, dit op eigen houtje doen kan en mag.

Dat de positie der »volwassen doopleden" niet blijven kan wat ze is, stemt na lezing van de kostelijke stukken van Prof. Rutgers, een ieder toe. De moeilijkheid ligt vooral in de bepaling van leeftijd en de wijze van handelen.

Toch zal het daartoe moeten komen.

De kerken kunnen zich in deze niet aan een beslissing onttrekken.

Maar inmiddels kan een kerkeraad nooit tegelijk twee dingen doen die met elkaar strijden en elkaar uitsluiten.

Hij kan niet tegelijk den vader die nog geen belijdenis deed, als dooplid d. i. als schuilend geloovige, in zijn register erkennen, en tevens weigeren zijn kind te doopen.

Weigering van doop moet altoos vooral worden gegaan door het ontnemen aan den vader van de qualiteit, die hij krachtens zijn eigen doop in de kerk als ondersteld »lidmaat van Christus en erfgenaam des Koninkrijks" bezat.

Tweeërlei Theologie.

Voor een goed deel zijn we thans met het *Geref. Volksblad* op streek. Wat onze Gereformeerde vaderen goeds spraken van de oude philosophie, geldt evenzoo van de nieuwere philosophie, die in hoofdzaak van hetzelfde laken een pak geeft.

Op de eene noch op de andere philosophie kunnen we teren. Om tot een philosophie, die bij onze belijdenis past, te komen, moeten we met Calvijn op een *Philosophia Christiana* blijven aandringen, d. i. op een philosophie die met Gods Woord rekent.

Maar ook zoo kan de heidensche philosophie van thans, evenals de heidensche philosophie vanouds, belangrijke diensten bewijzen, met name waar sprake is van de formeele zijde van ons denken.

Met name Kant, wiens hooldbeteekenis juist op dat formeele gebied ligt, te ignoreeren of laatdunkend te verachten, ware engerijmd.

De redactie zegt het zelve:

> Moet en mag het *niet* ignoreeren van Kant of van welken anderen wijsgeer, die evenals Kant ter voete uit, zoowel formeel als materieel, in de principes en in de details op den bodem van het anti-Christendom staat, — moet en mag het niet ignoreeren van dezen, door den Gereformeerden theoloog, zoover gedreven, dat hij uit de praemissen van zulke negatieve philosophie, positieve theologische conclusies behoort te resumeeren?
> Met Kant niet te rekenen.
> Kant te ignoreeren.
> De beteekenis van Kant voor heel den cyclus der wetenschappen, inzonderheid voor de wetenschap der theologie te miskennen, te loochenen — achten ook wij eenvoudig onhebbelijk pedantisme.

Zoo nu komen we verder, en thans vervalt ook elk bezwaar, om de verdere bedenkingen der redactie onder de oogen te zien.

Zoo toch vervolgt de redactie van dit blad:

> Is bij name voor den Gereformeerden Godgeleerde het fundament waarop deze philosophische voorstelling rust stevig genoeg?
> Kan, hu dan eenmaal volgens deze voorstellingswijze »het menschelijk bewustzijn in 't algemeen, behoefte gevoelt aan zulk een opvatting — met de Heilige Schrift zelve in de hand deze opvatting genoegzaam klaargemaakt?
> Wij vragen natuurlijk thans niet volgens methodistisch gebruik naar een paar teksten, maar wij vragen dit:
> Volgt bij logische deductie deze consequentie uit de leer der Heilige Schrift? of spreekt de Heilige Schrift zich in 't geheel niet uit over het wezen en bestaan van de wetenschap? Is het laatste woord hier aan de wijsbegeerte of aan de openbaring?
> En bovendien, — om nu niet eens te komen op het verschil tusschen het geestelijk bewustzijn van de wedergeborenen en de niet wedergeborenen, waarover ook heel veel nog valt te zeggen, — alles wat op een gegeven oogenblik voor ons menschelijk bewustzijn treedt en daataan zis rein logisch zich opdringt, mag zeker den Gereformeerden theoloog nog geenszins als evident, en dies volkomen vertrouwbaar aanvaard. Welnu, kan dit en moet dit ook van de zaak in geschil dan niet gezegd? Ook al betrof het hier dus nu louter het formeele denken in den denker. En behalve dit: het formeele denken bracht Kant tot een formeel resultaat.
> Een resultaat, dat eigenlijk heel het Encyclopaedisch en daardoor tegelijk heel het dogmatisch systeem, — formeel beschouwd van alle Godgeleerde scholen, die vóór Kant geleerzaard hebben, onderstboven werpt. Welnu, zulk een machtig, wij hadden haast gezegd revolutionair resultaat op een enkel philosophischen grondslag zoo maar op onze posten te boeken, zie, dat achten wij, met groote bescheidenheid zij het tegen onzen hooggewaardeerden leermeester opgemerkt — wel wat gewaagd.

Geheel helder is de aldus gestelde vraag ons niet; maar we willen toch trachten ook de aldus gestelde bedenking onder de oogen te zien.

Tweeërlei theologie, tweeërlei Godskennisse!

Ons dunkt er is *allerlei* »theologie", en ook de uitdrukking »Godskennisse" wordt in *veelvoortige* beteekenis gebruikt, en ook waar het laatste woord in gelijken zin wordt gebezigd, verschilt het op *allerlei* wijze in graad van helderheid.

Om met het woord »theologie" te beginnen. Er is een Roomsche theologie, ook is er een Luthersche theologie, een Remonstrantsche theologie, een Gereformeerde theologie, en evenzoo spreekt men van een Ethische theologie, een Groninger theologie, een Moderne theologie. Ook wel van een negatieve, van een positieve, of van een confessioneel theologie. En evenzoo van een populaire theologie, van een mystieke theologie, van een rationalistische theologie. Kortom, er worden *allerlei* theologieën onderscheiden.

In dien zin nu bedoeld, verstaat niemand hieronder Luthersche, Roomsche of Groninger *Godskennisse;* maar beteekent theologie in zulk een saamstelling voor ons allen: Een Luthersch, Roomsch of Groninger samenstel van theologische wetenschap. Tusschen de Roomsche en de Gereformeerde theologie bestaat het verschil zelfs slechts zeer ten deele in de leerstukken over God, maar veeleer in het leerstuk over Christus, en voorts in de leerstukken over de kerk en over de Sacramenten enz. Is er alleen sprake van kerken, die nog leerstukken belijden, dan kan men zeggen, dat het verschil tusschen haar theologieën voornamelijk in de leerstukken schuilt, terwijl het, zoo er gehandeld wordt van niet-confessioneele theologieën meer aankomt op de algemeene beginselen waarvan men uitgaat.

Nu kan men echter ook van theologie in een anderen zin spreken. Een tijdlang bezigde men dit woord meer bepaaldelijk van het mysterie van den Christus. Johannes de apostel heet bij uitzondering *de theoloog*, volstrekt niet omdat hij veel aan critiek of exegese deed, of een dogmatiek opstelde, of over kerkrecht schreef, of ook zoo bijzonder het leerstuk over God beoefende, maar omdat hij in zijn mededeelingen omtrent den Christus bijzonderlijk tot God opklom.

Wat daarentegen thans in het spraakgebruik zich als theologie aandient, datgene waarvan de kennisse iemand tot theoloog maakt, wat aan een faculteit haar theologisch karakter leent, wat in de benaming van tijdschriften als anderszins verstaan wordt, als er van theologie sprake is, is welbezien niets anders dan een verzameling van vakken van studie, critiek, hermeneutiek, canoniek, exegese, kerkhistorie, symboliek, patristiek, archaeologie, kerkrecht, dogmatiek, ethiek, homiletiek, catechetiek, pastoraal en zoo veel meer.

Wie bekend staat als iemand die in deze vakken grondig thuis is, en er zelf in weet voort te werken, zoodat hij op eenig punt helder licht verspreidt en ook anderen met de uitkomst van zijn studie dient, die heet een theoloog en wordt door een ieder als theoloog erkend en geëerd.

Een faculteit die deze vakken onderwijst, heet een *theologische* faculteit.

Een tijdschrift, dat een of meer van deze vakken toelicht, heet een *theologisch* maandschrift.

Wie doctor in deze vakken is, heet *theologiae doctor*.

Wie een of meer van deze vakken onderwijst, heet een *theologisch* hoogleeraar.

Een bibliotheek, die boeken vergadert die op deze vakken betrekking hebben, heet een *theologische bibliotheek*.

Studenten, die in deze vakken studeeren, heeten *theologische studenten*.

Een advies, gegeven bij het licht van deze vakken, heet een *theologisch* advies.

Kortom, er kan geen twijfel over rijzen, of heel de wereld verstaat als er van theologie, zonder meer, gesproken wordt, onder theologie *dit* en niets *anders*.

Ook het *Geref. Volksblad* zal ons dit niet tegenspreken. Daarvoor is het te nobel in zijn polemiek.

Het zoekt geen spijkers op laag water.

In dien zin nu genomen, is theologie een geheel van studievakken, die op wetenschappelijke wijze beoefend worden, zoodat men kortweg spreken kan van *theologische wetenschap*.

Nu kan men echter, staande voor deze gewone beteekenis van het woord, en voor dit gansch duidelijk begrip, zich heel andere vragen gaan stellen.

Men kan vragen: Hoe is men aan dit woord gekomen? Werd het altoos in dien zin gebruikt? Wat is er de letterlijke beduidenis van? Kan het ook in anderen zin gebezigd? En zoo ge het in anderen zin bezigt, welk verband is er dan tusschen die oude en de gewone beteekenis van het woord?

Slaat men nu dien weg in, dan komt ge te vernemen, dat *Theo-* beteekent God, en dat *-logie* beteekent kennis, zoodat ge het woord zoudt *kunnen* vertalen: *Godskennisse*. Dat het daarentegen veelal vertaald is met *Godgeleerdheid*, ten einde misverstand te voorkomen.

Immers als we op de samenstelling van het woord afgaan, dan houdt het in: kennisse van God. Nu is er zelfkennisse van God in God. Er is een instinctieve kennisse van God, gelijk de engelen en deels de demonen die hebben. Er is een uitgedrukte of meegedeelde kennisse van God. Er is een verstandelijke kennisse van God. Er is een mystieke kennisse van God. Er is een proefondervindelijke kennisse van God. Er is een historische kennisse, er is een uitwendige kennisse, er is een nageprate kennisse van God.

Er is een kennisse Gods uit de natuur. Er is een kennisse van God die ons ingeschapen is. Er is een kennisse Gods gelijk alleen de Christen die bezit. Er is een kennisse Gods, die Gods heiligen bezitten.

Aitoos kennisse van God, maar op velerlei wijze geschakeerd. Nochtans in alle deze schakeeringen steeds zóó genomen, dat gedoeld wordt niet op zekere studie noch op zekere wetenschappelijkheid, maar op geestelijke kennisse, waardoor eenig geestelijk wezen zekere kennisse van God erlangt.

Daar nu kennisse van God in dezen zin voor de wijzen en verstandigen verborgen, en den kinderkens geopenbaard is; terwijl omgekeerd die kinderkens, o, zoo weinig van al die studievakken weten, heeft men gewoonlijk, om misverstand af te snijden, in dien geestelijken zin van *kennisse Gods* gesproken, en het geheel van al die wetenschappelijke stukken genoemd: *Godgeleerdheid*.

Natuurlijk niet alsof die Godgeleerdheid, recht beoefend, niet strekken moest, om de *kennisse Gods* te verheideren; maar omdat het een theoloog op zijn sterfbed niets baten zal, of hij al duizelingwekkend veel van de Godgeleerdheid weet, en het bij zijn jongsten snik alleen de vraag zal zijn, of hij die kennisse Gods bezit, waarvan Johannes zei: »Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den eenig waarachtigen God en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt."

Wil men nu echter bij beide aan het Grieksche woord theologie vasthouden, welnu dan kan men beide tegelijk zeggen. Van den eénen kant: In uw sterven zal uw theologie u niets baten, mijn vriend! Of ook: In uw sterven zal uw eeuwig heil van uw theologie afhangen!

Maar natuurlijk, dan verstaat niemand er beide malen hetzelfde onder.

De eerste maal bedoelt men dan: Uw theologie, d. i. uw Godgeleerdheid, uw theologische wetenschap, zal u den hemel niet binnen leiden.

En de andere maal: Uw theologie, dat is uw geestelijke kennisse van den levenden God, is het eenige waarop het in uw sterven aankomt.

Nu zouden we, eer we verder gaan, gaarne van de redactie vernemen, of zij er niet precies eender over denkt, en dus wel terdege het woord theologie in tweeërlei zin erkent, de eerste maal als geestelijke kennisse van den levenden God, en de andere maal als Godgeleerdheid of wetenschappelijke studie.

Onthouding.

V.

»Onthouding" als godsdienstig beginsel gedreven bleek tegen het beginsel der Christelijke religie over te staan, allerminst op den weg der »navolging Christi" te liggen, het eerst onder de Heidenen te zijn opgekomen, en bij consequente doorvoering niet slechts niet profijtelijk, maar zeer beslist schadelijk te zijn.

Van zulk drijven van de »onthouding" als godsdienstig beginsel, en dus als merkteeken van hoogere heiligheid, beginnen ook nu weer, gelijk we zagen, de teekenen zich te vertoonen.

En dit nu stelt het aan de belijders van den Christus ten plicht, om, waar de beweging voor onthouding zich ook van hun persoon poogt meester te maken, vooraf de geesten te beproeven of ze uit God zijn, en niet dan met volkomen bewustheid te handelen.

Nemen we, door alzoo te spreken, als Gereformeerden positie *tegenover* de Onthoudingsbeweging?

Stellig niet tegenover de onthouding zelve, in volstrekten zin.

Nog altoos zegenen we de gezinnen, waar zoogoed als nooit sterken drank in huis komt; waar de kinderen opgevoed worden in de gewoonte om sterken drank buiten hun levensbehoeften te sluiten; en waar men hoogstens op een kouden avond eens een glas punch, of op een feestdag een glas advocaat drinkt.

In deze breede reeks van gezinnen wordt feitelijk zoogoed als geen alcohol gebruikt. Op tien personen meest geen drie kan op een gansch jaar. Een verdwijnende onbeduidendheid.

En deze feitelijke onthouding juichen we daarom zoo toe, juist omdat ge in deze gezinnen nooit over onthouding spreken hoort.

Men drinkt geen alcohol, maar men let er nauwelijks op, dat men dien niet drinkt. Men bluft er niet op. Men pronkt er niet mede. Men laat de tong niet zoo telkens klappen dat de tong vrij van drank blijft. Wat men doet, doet men in zijn eenvoudigheid. En als er in gezelschap eens een glas punch wordt geschonken, of aan het dessert een rumpudding wordt gediend, dan weet men er niet af van al die preutsche praatjes om te bedanken, maar eet er van meê en durft het zelfs lekker vinden.

Dat nu is de onthouding in haar lichtzijde, zonder iets van de schaduwzijde die het theoretisch drijven van de onthouding drukt.

Een heer of juffer, die als de rumpudding gevlamd heeft, reeds vooruit mines maken, om te bedanken, men moet het ons niet kwalijk nemen, maar ze doen ons altoos denken aan de Jeruzalemsche heeren en dames van de dille en den komijn.

Daarentegen is onthouding die vanzelf komt, die als een natuurlijke vrucht uit de opvoeding opschiet, en, enkele bijzondere gelegenheden uitgezonderd, aan geen gebruik van alcohol denkt, in onze schatting een zedelijke kracht, die vanzelf ontluikt, waar de religie naar waarheid doorwerkt.

Tegen zulk een vrije onthouding, als we haar zoo noemen mogen, zijn we dus allerminst. Veeleer juichen we haar toe. En we zouden den dag zegenen, waarop ze in de Nederlandsche gezinnen algemeen werd.

Er is nog een andere onthouding, die we voorstaan.

Merkt iemand aan zijn eigen persoon, dat hij, dikwijls in gezelschap van vreemden verkeerende, zich licht laat overhalen om in eenig opzicht de maat te buiten te gaan, en bespeurt hij dat dit zijn geest ontzet en Satan een poort van zijn hart opent, dan vinden we het alleszins prijslijk, als zoo iemand, zonder ophef, zonder er een beginselquaestie van te maken, zich vast voorneemt, liever alle gebruik te mijden, dan zich het gebruik tot een valstrik te doen worden.

In dit vreemde gezelschap werkt op het eigen oogenblik zijn plichtsbesef allicht minder sterk. Daarom is het dan goed, dat hij den strijd vooraf op zijn kamer, in de eenzaamheid met zijn God strijdt. En heeft hij dan eenmaal duidelijk verklaard: »Ik drink die dingen niet", dan is het ook uit, en valt later niemand hem meer lastig.

Op medisch terrein hebben we geen recht van spreken, en de medische vraag, of alcoholiën verkeerd en schadelijk voor de gezondheid zijn, laten we daarom buiten bespreking.

Bekend is ook ons, dat onderscheidene medici alle gebruik van eenigszins prikkelenden drank voor ongezond verklaren. Maar hierbij mogen wa niet vergeten, dat tal van medici ons evenzoo zeggen, dat ook het gebruik van koffie en thee uiterst nadeelig is.

We zeggen dit niet om er den spot mee te drijven. Integendeel, dat het gebruik van thee en koffie in veel opzichten schadelijk is, zijn we geneigd grif aan te nemen. De caffeïne toont genoegzaam, wat ongemeene kracht in de koffieboon verscholen ligt.

Hiermede is echter de zaak voor ons niet uitgemaakt. De ervaring toont toch, dat het menschelijk lichaam door lengte van duur zekere immuniteit ook tegen een op zich zelf giftig element kan verkrijgen. Zelfs rattenkruit wordt ten leste in tamelijk groote dosis zonder schade verdragen.

De medische vraag kan daarom o. i. niet in algemeenen zin opgelost.

Of men deswege zich van drank, thee en koffie te onthouden heeft, moet beslist door de veel nauwkeuriger vraag, of voor dien en dien persoon het gebruik waaraan hij gewend is, schadelijk zij te achten.

Die vraag kan alleen zijn eigen arts beantwoorden.

Sinds een kundig arts aan schrijver dezes verklaarde: »Voor u is het gewone gebruik van koffie nadeelig", liet hij er van af, zonder er daarom van verre aan te denken een anti-koffie-beweging in het leven te roepen.

Het is er mede als met het rooken.

Stellig ligt in de nicotine een gevaarlijk element; maar de ervaring toont, dat een gewoon gestel zich in zeer korten tijd hieraan went, en dat onder gewone omstandigheden een matig rooken op het zenuwgestel een gunstige uitwerking heeft, de gezelligheid van het leven verhoogt, en dat men er oud meê wordt en er gezond bij blijft.

Toch zijn er gestellen voor wie het rooken *niet* deugt, en die er zichzelven meê bederven, en als uw arts u dat zegt doet ge dwaas met zijn raad in den wind te slaan.

In zake het medisch advies is derhalve ons oordeel, dat hier met een *algemeene uitspraak*, die te veel en daarom niets bewijst, niet te vorderen is; dat medisch advies stellig altoos misbruik, maar in vele gevallen niet een gewoon gebruik verbiedt; en dat de vraag of iets van dien aard, ter wille van uw gezondheid, — dus op grond van het zesde Gebod, door u te mijden is, voor elk persoon in het bijzonder door zijn arts moet worden uitgemaakt.

In geen geval echter heeft dat medisch advies iets met onthouding als zedelijke theorie te maken.

Het medisch vraagstuk is van stoffelijken aard, en raakt den welstand van het lichaam; iets waarbij de grootste moeilijkheid nog gelegen is in de onzekerheid der medische adviezen.

Niet alleen toch dat de medische adviezen in de eene eeuw aanraden, wat ze in een volgende eeuw ontraden (denk b. v. aan het vroeger aanbevolene, nu geheel nagelatene aderlaten, zetten van bloedige koppen enz.); maar ook in eenzelfde periode gaat er bijna nooit een medisch advies uit, of andere even kundige medici staan er tegenover. Denk slechts aan de vaccinatie-quaestie.

Op zulke adviezen kan daarom nooit een theorie voor het geestelijke gebouwd.

En bovendien daaruit zou toch nooit een onthoudings*beweging* zijn opgekomen.

In tal van dingen voegen en schikken we ons naar de medische opinie; maar dan praat er ook verder niemand over, en van hooger of lager geestelijke krachtsontwikkeling is geen sprake.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. Houtzagers, voor onze **Bibliotheek:**

In hartelijken dank ontvangen een pakje boeken van Mej. G. te E.

Officieele Berichten.

Met verkorting uit het Kerkblad van 6 Maart 1896.

Vergadering van de Gereformeerde kerken in de Classis Edam, gehouden binnen Edam, op 20 Februari 1896.

Het moderamen wordt samengesteld: Ds. Van der Mast van Edam praeses, Ds. A. v. Dijken van Marken assessor, en Ouderling K. Vink van Purmerend scriba.

Voor de beantwoording van de vraag, of er volgens Gereformeerd kerkrecht deputaten voor vertrekkende predikanten kunnen benoemd worden, zal door Ds. Van Dijken op de volgende vergadering eene historische toelichting over Art. 4 en 5 D. K. O. worden gegeven.

Het voorstel, om een Classicalen Zendingsdag te houden, wordt ingetrokken; er wordt besloten op dag en plaats van de eerstvolgende Classicale vergadering te spreken over de quaestie, of de Zending door deputaten dan wel plaatselijk gedreven moet worden. Deze bespreking zal door Ds. Faber worden ingeleid.

Wordt bepaald de Prov. Synode van Noord-Holland tegen 24 Juni e. k. bijeen te roepen.

Vergadering der Classis Amersfoort, gehouden 14 Januari 1896 te Baarn.

Ds. M. J. Bouman, naar toerbeurt praeses, opent de vergadering op gebruikelijke wijze.

Veenendaal A deelt mede, dat een misstand in den kerkeraad thans is weggenomen.

Bunschoten A: dat een aantal scheurmakende leden, na vergeefsche vermaning, door een onzer hoogleeraren op indrukwekkende wijze van den kansel zijn afgekondigd, als aan de gemeente zich onttrokken te hebben. Later moest de emeritus-predikant nog een 11-tal andere aan de gemeente bekend maken.

Verder wordt behandeld een klacht van 2 lidmaten te Veenendaal B, die van oordeel zijn, dat de kerkeraad bij de laatstgehoudene verkiezing te weinig rekening hield met art 27 D. K. te gedeelte. Aan visitatoren wordt opgedragen, bij hun bezoek, dezen broederen duidelijk te maken, dat de toepassing van dit art. aan het oordeel des kerkeraads staat. Op een vraag van Bunschoten B »handelt een kerkeraad onwettig, wanneer hij een niet Avondmaalgebruiker voordraagt voor een kerkelijk ambt?" is geantwoord: dat naar het oordeel der Classis op de vraag van Bunschoten B in dien vorm geen antwoord kan worden gegeven, omdat de wettigheid der verkiezing niet afhangt van het geregeld Avondmaalbezoek des verkorenen; zo. dat het geraden is, dat geen kerkeraad als ambtsdragers personen voordraagt, die zelf in trouw Avondmaalbezoek geen voorbeelden voor de gemeente zijn; hoewel de Classis niet durft ontkennen, dat de omstandigheden van dien aard kunnen zijn, dat men bij gebrek aan geschikte en beschikbare personen van dezen regel afwijke.

Vergadering der Classis Beilen, gehouden te Dwingeloo 27 Februari 1896.

Deze vergadering wordt op de gebruikelijke wijze met psalmgezang, gebed en het lezen van een gedeelte uit Gods Woord door den praeses der vorige vergadering geopend.

Naar aanleiding der vorige notulen wordt de circulaire der curatoren van de Theologische School in verband met hun voorstel tot reorganisatie dier School, dat in hun laatste verslag is opgenomen, besproken. Het wekt vrij wat bevreemding, dat de curatoren, die in de circulaire klagen, dat de bijdragen verminderen, in het verslag met een voorstel komen, dat de uitgaven belangrijk zal vermeerderen, wanneer het aangenomen wordt. Het volgende voorstel: »de Classis doe wat zij kan, om te verhinderen, dat 't voorstel der curatoren wordt aangenomen, opdat zij nimmer eenige verantwoordelijkheid voor deze ingrijpende en kostbare verandering mede drage" — heeft de onverdeelde instemming der vergadering.

Naar aanleiding van art. 234 der Generale Synode van 1893 zal de volgende instructie doorgezonden worden: »De in genoemde art. aangenomen resolutie worde met duidelijke uitspraken van Gods Woord gestaafd of gewijzigd."

GENERALE SYNODE

VAN

„DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND"

TE MIDDELBURG.

Volgens opdracht der Generale Synode in het jaar 1893 te *Dordrecht* gehouden, brengen de Geref. kerken te *Middelburg A, B, C,* ter kennis aan de Geref. kerken in Nederland, dat de e. k. Generale Synode D. V. zal gehouden worden op

DINSDAG 11 AUGUSTUS

en volgende dagen,

terwijl nadere aanwijzingen later zullen worden bekend gemaakt. Opdat het Agendum tijdig verzonden kan worden, verzoeken zij van de Scribae der a. s. Provinciale Synoden

vóór Zondag 14 Juni

aan het adres van den laatstondergeteekende opgave van namen en woonplaatsen der afgevaardigden hunner Synode en van de door haar ter behandeling voorgestelde punten, met alle andere stukken, die tijdens de Synode ter tafel dienen te zijn, en tevens van de Deputaten der laatstgehoudene Generale Synode toezending van de Rapporten en opgave van de namen der Rapporteurs.

Namens de Kerkeraden,
A. LITTOOIJ.
W. H. OOSTEN.
J. D. v. D. VELDEN.

P. S. De Kerkeraden verzoeken andere bladen, dit wel te willen overnemen.

Buitenland.

Duitschland. Actie tegen Naumann. In den laatsten tijd is in Duitschland de naam van den predikant Naumann schier op aller lippen. Reeds gaat het gerucht, dat de opperkerkeraad van de Pruisische Evangelische landskerk bezig is eene circulaire te schrijven, om den voortgang van de door Naumann gepropageerde denkbeelden te stuiten. Ook bericht men, dat de kerkbesturen aangeschreven zijn om een wakend oog te houden op die predikanten, die zich geneigd betoonen, om de beweging van Naumann te volgen, en dezulken die er reeds door werden medegesleept, terecht te brengen.

Wat is dan het streven van den predikant Naumann? Hij is leider van de geavanceerd Christelijk sociale partij in Duitschland en schrijft een blad dat den naam van *Hilfe* draagt. Onder den naam van het blad staat geschreven: »Godshulp, zelfhulp, staatshulp, broedershulp". Zelfs Naumann's tegenstanders moeten erkennen, dat op de eerste bladzijde van zijn blad eene warme, populaire, (in den edelen zin des woords) stichtelijke bijbelbeschouwing te lezen staat, waarbij het bijbelwoord, dat tot grondslag gekozen werd, op nuchtere wijze op de tegenwoordige levensverhoudingen wordt toegepast. Voorts roemen tegenstanders van Naumann diens vrijmoedigheid, waarmede hij de waarheid tegen hoog en laag, arm en rijk betuigt, niet het minst den geloofsmoed en het vertrouwen in God, dat in alles doorschemert. Maar voorts is volgens de meer conservatief getinte Christelijke pers, het blad van pastor Naumann vol van moderne »schwarmgeisterei". Wij zijn niet in de gelegenheid, om de beginselen door Naumann in zijn blad voorgestaan te toetsen; het kan zeer wel zijn, dat deze prediker zich op een verkeerd spoor begeven heeft. Maar dit is dan mede te wijten aan den opperkerkeraad, die voor vijf jaren de predikanten der Evangelische kerk uitnoodigde, om zich in den socialen strijd dezer dagen te mengen. Nu meent de opperkerkeraad, dat vele jongere predikanten gingen ijveren zonder verstand; en dan heeft dat lichaam zeker de dure roeping om daartegen te waarschuwen. Doch dan behoort men in de eerste plaats te erkennen, dat mede door de schuld van den opperkerkeraad, die verzuimde de richting aan te geven waarin de predikanten hadden te arbeiden tot oplossing der sociale quaestie. Ook baart het verwondering, dat hetzelfde kerkelijk bestuur dat het streven van den predikant van Bodelschwing tegenwerkte, of liever verbood, om door het stichten van eene vrije theologische faculteit, de leeringen van de moderne hoogleeraren aan de Universiteiten te neutraliseeren, nu ook het streven van den predikant Naumann tegenstaat. Het heeft er al den schijn van, dat de opperkerkeraad het onderwijs van moderne professoren lang zoo gevaarlijk niet acht, als dat van een predikant, die in zijn zoeken naar leniging der sociale nooden, wellicht

buiten den kring der Christelijke beginselen is geraakt.

De »agenda met voorbehoud", zoo wordt de nieuwe agenda of liturgie voor de Pruisische landskerk in Ultramontaansche bladen genoemd. Dat deze bespotting wel verdiend is, blijkt uit het volgende:

»De nieuwe Liturgie is wel door de meeste gemeenten der landskerk aangenomen, maar te Berlijn en elders werd tegelijk met het besluit om de nieuwe agenda in te voeren eene resolutie aangenomen, waarbij men bij het gebruik der apostolische geloofsbelijdenis, zich voorbehoudt haar zelf uit te leggen. Dit beteekent, dat men anders denkt als men openlijk belijdt. Dit is een feit, dat de Evangelische kerk niet tot eer strekt. Wanneer hier de Evangelische bond zijn protest kon doen hooren, zou hij Rome meer afbreuk doen, dan door Ultramontaansche verklaringen. Maar juist omdat die Evangelische bond voor het grootste gedeelte bestaat uit liberale elementen, kan hij ten bate van de zaak der Evangelisten niets doen.

Schotland. Het ontstaan van de Vrije Schotsche kerken.

De Schotsche kerk heeft tot geloofsbelijdenis en tot Catechismus die, welke op de vergadering te Westminster in 1643 werd vastgesteld. Tot 1712 was de Gereformeerde Schotsche kerk één, doch toen werd de acte van het Patronaat ingevoerd, waardoor de leden der gemeente niet meer hunne leden mochten kiezen, terwijl het recht om een dienaar des Woords te benoemen, gegeven werd aan den patroon of heer van die plaats. De predikant Eben Ezer Erskine, die daartegen protesteerde, werd afgezet, en met zeven andere predikanten vormden zij in 1733 de »secession church." Niettegenstaande de vele verdeeldheid, die onder de gemeente der »secession" ontstond, nam zij toch zeer toe, en vereenigde zich in 1847 met de kerk van de »Relief", die zich in 1752 van de Staatskerk had afgescheiden met den predikant Gillespie aan het hoofd, ook ter oorzake van het Patronaat. Deze vereenigde kerken dragen den naam van de Presbyteriaansche Unie. Vergeleken met de Schotsche Staatskerk is zij betrekkelijk gering in aantal; zij heeft 610 predikanten en 190.000 leden. De Staatskerk telt 1700 predikanten en 600.000 Avondmaalgangers. In 1843 scheidde zich opnieuw een belangrijk deel van de Staatskerk af, omdat men niet wilde toelaten, dat de regeering zich met de aangelegenheden der kerk zou inlaten, welke inmenging haar oorsprong had in de geschillen, die er tusschen patroons en gemeenten ontstonden. 474 predikanten volgden Chalmers en vormden de Vrije Schotsche kerk, die thans 1100 predikanten en 350.000 leden telt. De predikanten voor de Vrije Schotsche kerk worden gevormd op drie colleges: te Edinburg, Glasgow en Aberdeen.

In 1874 werd het Patronaatrecht in de Staatskerk afgeschaft; evenwel, daar de meerderheid van de Vrije kerk van lieverlede overtuigd werd, dat niet de minste financieele band tusschen kerk en staat mocht bestaan, kwam er geen toenadering tusschen de Vrije kerk en de Staatskerk, welke laatste voor een groot deel door staatsgeld onderhouden wordt. Ook zijn de predikanten van de Schotsche Hooglanden sterke voorstanders van de vereeniging van kerk en staat, zoodat, nu de Vrije Schotsche kerk hare belijdenis door een »Declaratory Act" verwaterd heeft, er weinig uitzicht bestaat, dat de scheuringen van de kerken des Heeren in Schotland zullen worden geneezen.

Rusland. Verademing voor de vervolgde Lutherschen.

Uit Rusland kwam een bericht tot ons, dat de hoop doet koesteren, dat een tijdperk van verademing voor de vervolgde Lutherschen in de Oostzee-provinciën zal aanbreken. Een Luthersch predikant in Lijfland werd door de rechtbank uit zijn ambt ontzet. Doch de Czar trad tusschenbeide en schonk den veroordeelde gratie. Dit was nog nooit gebeurd. Wanneer iets dergelijks telkens weder plaats grijpt, zal men daaruit besluiten, dat Pobedonoszew het meende, toen hij verklaarde dat verdere vervolging der Evangelisch-Lutherse kerk in de Oostzee-provinciën niet noodig zou zijn. Men schijnt nu de Lutherschen tot de Grieksch-Orthodoxe kerk te willen overhalen door middel van zendingsarbeid. Daar is natuurlijk niets tegen, als men namelijk daarbij geheel afziet van de hulp van den sterken arm der overheid. Het bouwen van Grieksch-Orthodoxe kathedralen schijnt tot hiertoe weinig resultaat te hebben opgeleverd. Ook blijkt het, dat de Russische staatskerk al bitter weinig voordeel getrokken heeft uit de vervolging der Lutherschen. Wel heeft de Griekse kerk jaarlijks een honderdtal zielen gewonnen, doch de Lutherse kerk is daardoor veel meer geniveerd als verzwakt. Want het zijn de beste elementen niet, die zij moest missen. Denkelijk heeft men dit langzamerhand ingezien, en kreeg men in Russische kringen de overtuiging, dat men door vrije overreding verder zou komen. Of er echter in de Grieksch-Orthodoxe kerk genoeg overredingskracht gevonden wordt, om andersdenkenden tot haar standpunt, enkel door geestelijke middelen, over te halen, moeten wij betwijfelen. In elk geval zal het ons verheugen, wanneer mannen als Pobedonoszew gaan verstaan wat Gods woord bedoelt, wanneer er geschreven staat: »niet door geweld, maar door mijnen Geest zal het geschieden."

WINCKEL.

Voor Kinderen.

EEN REIS IN DE MIDDELEEUWEN.

XV. *(Slot.)*

NIET GELOGEN.

Drie jaren lang moest Marco Polo te Genua gevangen blijven. Toen eerst gingen de kerkerdeuren weer voor hem open. En dat had hij nog te danken aan zijn grooten roem als reiziger. Zulk een man, zoo oordeelden zelfs zijn vijanden, de Genueezen, was het waard de vrijheid te herkrijgen.

Zoo spoedig mogelijk keerde Polo terug naar zijn vaderstad Venetië, waar hij met blijdschap werd ontvangen.

Had nu onze vriend gehoopt nu wat meer rust te zullen genieten, thans bedroog hij zich daarin niet. Hij vestigde zich voor goed in zijn vaderstad en trad, zeker niet te vroeg, in het huwelijk. Hij had, gelijk we weten, op zijn reizen in Azië door de gunst van den Groot-Khan, aanzienlijke rijkdommen verworven. Hij behoefde dus niet bezorgd te zijn waarmee hij zijn vrouw en zich zelf zou onderhouden. Ja, er kon, ook bij een goed leven, nog veel overschieten. Aan bezigheid ontbrak het hem echter geenszins. Trouwens, iemand als hij was er de man niet naar ledig te zitten.

Een zoon en erfgenaam van zijn naam en vermogen was aan Marco Polo niet beschoren. Wel had hij twee dochters, wier liefde en trouw hem op zijn lateren leeftijd tot groote blijdschap waren. De afbeelding die ik van hem gezien heb, stelt hem voor als een bejaard man, zwaar van haar en baard en met ernstige trekken, als van een die veel ondervinding heeft opgedaan.

Toen Marco Polo ver in de zestig jaar was gekomen, begon zijn einde te naderen. Denkelijk zullen de vermoeienissen van het reizen, dat nu juist niet altijd louter genoegen was geweest, zijn lichaam ook wel niet ongedeerd hebben gelaten. Doch bovendien weten we uit des Heeren Woord, hoe reeds in Mozes' tijd — dat is nu al 3500 jaar geleden — de dagen der menschen in den regel zeventig jaar waren. En verder heeft ook Marco Polo 't niet gebracht.

Hij werd eindelijk zeer ziek, en ieder zag dat hij sterven ging. Toen kwamen eenige burgers tot hem en zeiden: »Marco, het loopt met u ten einde, en het zou niet goed zijn, de eeuwigheid in te gaan, met allerlei onwaarheden. Gij moet dus voor de rust van uw geweten maar die dingen welke gij in uw reisverhalen geschreven hebt, herroepen, en uw woorden intrekken. Het is immers toch maar verdichting en niet zoo gebeurd of ergens te vinden als gij hebt beschreven. En vergissen we ons misschien ook daarin, dan is er toch zeker veel onwaarheid en veel fabelachtigs met al wat wezenlijk zoo is, in uw boeken vermengd. Zeg ons dus vóór gij sterft, wat dan verdicht is, en wat gij zelf werkelijk hebt beleefd en gezien."

Gij bemerkt hieruit, vrienden, hoe de Venetianen nog altijd over Polo dachten. Zoo ongeloofelijk waren hun de dingen die hij meedeelde, zoo moeilijk was het toen uit verre landen te vernemen of iets wezenlijk waar was, dat men onzen reiziger eigenlijk hield voor een sprookjesverteller. Niet dat men meende dat hij de lieden opzettelijk had willen bedriegen, maar men meende alleen dat hij, gelijk vele andere reizigers, zijn verhaal zoo mooi mogelijk had gemaakt en dus allerlei had verzonnen, om zoo hoorders en lezers te boeien en zelf te grooter te schijnen. Doch nu hij sterven ging, moest hij althans waarheid spreken.

Doch Marco hoorde de burgers rustig aan en sprak toen: »Vrienden, ik heb geen ding te herroepen. Ik heb niets overdreven, niets verdicht of verzonnen. Ja, wat meer is, ik heb niet de helft beschreven van al de buitengewone dingen, die ik heb gezien."

Wat de anderen daarop antwoordden, weet ik niet. Doch dit is zeker, dat allen die later leefden en in de gelegenheid waren te onderzoeken of Polo ook gelogen had, verklaren dat hij integendeel de volle waarheid heeft gezegd. En in onzen tijd is er niemand meer, die daaraan twijfelt. Hij is ten volle gerechtvaardigd.

In 1323 of 1324 stierf Marco Polo, ongeveer zeventig jaar oud. Zijn naam en roem zijn niet vergaan tot op dezen dag. En als we hooren van mannen uit onze eeuw, zooals Livingstone en anderen, die onbekende landen bezocht en als het ware ontsloten hebben, dan vergeten we niet hoe de Venetiaan, die zes eeuwen voor hen leefde, hetzelfde deed. 't Kostte hem veel meer moeite, en de gevaren waren minstens even groot. Toch toog hij dwaas door Azië en beschikte de Heere 't zoo, dat hij al zijn verre reizen gelukkig volbracht, en in vrede wederkeerde. Hij heeft veel navolgers gehad, maar geen die hem overtrof.

BOVEN OF ONDER.

In zekere kerk werd eens een bijzondere inzameling of collecte gehouden. Het geld moest dienen om een arme gemeente te helpen, die een kerkgebouw moest hebben. De inzameling werd gehouden aan de deur van de kerk op een open schaal.

Toen nu de collectant aan de deur stond, kwam er eerst iemand die een zilverstukje op de schaal wierp, daarna nog een die 't zelfde deed. De volgende was een man, die als rijk bekend stond, en de verzamelaar dacht: die zal zeker een flinke gift op de schaal werpen. Maar dat viel tegen. De rijke man legde zeer voorzichtig en bedaard een koperstuk neer en ging weg.

»Foei," sprak de schaalhouder bij zich zelf, »dat is leelijk. Wat een vrek. Kon hij niet tienmaal meer geven? Wacht, ik zal het stuk maar wegbergen en 't er straks bijdoen. Anders zien meer het en geven ook weinig."

Zoo gezegd, zoo gedaan. Maar zie, toen hij de koperen munt opnam, schitterde er iets onder. 't Was een goudstuk!

Toen nu al 't geld later geteld werd, waar ook de predikant bij was, vertelde de collectant wat hem was gebeurd.

»Dat is dus een goede leer om niet meer te haastig te oordeelen," sprak een der aanwezigen.

»Nu ja," zei een tweede, »maar 't is anders zooveel bijzonders niet. De man is rijk; wat kan het hem schelen al gaf hij drie goudstukken? Hij wordt er niet armer van. Ik wed dat menigeen in zijn geval evenveel, ja nog meer zou doen."

»Ik geloof dat gij gelijk hebt, broeder," zei de domine, »maar met één verschil: menigeen zou het goudstuk *boven* en het koperstuk *onder* leggen. En dit maakt eenig onderscheid."

Weet gij wel, vrienden, welken tekst uit Gods Woord op de handeling van dien rijken man van toepassing is?

Over eenige vragen in een volgend nummer.

HOOGENBIRK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Purmerend (cl. Edam) (2de maal), J. J. Miedema te Witmarsum (cl. Bolsward). — Siddeburen (cl. Appingadam), J. Huizinga te Pietersburen c. a. (cl. Warfum). — Burum (Fr.), D. Steenhuis te Blijo. — Monster c. a., C. Kramer, cand. bij de V. U.

AANGENOMEN: Axel B. A. Steijling te St.-Laurens c. a. (cl. Middelburg).

BEDANKT: Rotterdam (voormalig Charlois), J. E. Vonkenberg te Voorthuizen. — Nieuw-Vennep, J. Dekker Hz. te Wezep (bij Kampen). — Middelburg (Amerika), A. de Geus te Lemmer. — Sprang (cl. 's-Hertogenbosch, A. L. Ruijs te Serooskerke B. — Kamerik (cl. Breukelen), C. Steketee te Bolnes (gem. Ridderkerk).

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Veenwouden, M. J. A. Brouwers te Rotterdam. — Kolderveen en Dixterveen, J. Wartena Aan. te Vlieuten. — Westerbork, G. van Wijhe te Arkel. — St.-Michielsgestel, Dungen en Schijndel, A. F. van der Scheer te Drempt. — Lopik en Kabauw, J. D. J. Idenburg te Ter Aa. — Goudswaard, H. T. Barbas te Vreeland. — Dreischor (cl. Zierikzee) (toes.), J. van den Bergen te Varssoveld (Geld.) — Ruigahuizen c. a. en Suawoude, Joh. Oosterhuis te Vriezenveen. — Ternuunten, M. Poortenga te Ter Apel. — Nijega, G. J. Antink te Parrega c. a. — Wilsum (cl. Kampen), G. J. C. B. Stork, cand. te Amsterdam. — Wilnis c. a., W. Mense te Bennekom. — Puiflijk en Leeuwen, A. Drost Az., cand. te Delft. — Den Ham c. a. (Gron.), H. J. Eisveld de Witt te Bellingwolde. — Mijnsheerenland c. a., F. F. J. van de Plassche Jz. te Gouderak.

AANGENOMEN: Tjalleberd, C. J. Niemeijer Mz. te Waaxens en Brantgum (bij Dockum). — Grijpskerk, T. Bolt te Hevekes. — Zelhem, B. de Planque te Gendringen. — Oosterhout, A. B. Damsté Pz. te Lichtenvoorde.

BEDANKT: Gapinge (cl. Middelburg), P. de Buck te Oost-Kapelle. — Oppenhuizen, J. Boer Knottnerus te Rhoon en Pendrecht. — Bunnik c. a., T. Lekkerkerker, cand. — Zandeweer, H. C. de Groot, cand. — Usseloo, G. J. B. Stork, cand. te Amsterdam. — Meedhuizen, P. Zuidema te Hellum c. a. — Exmorra c. a., D. Eringa te Hemelum c. a. — Langenaar c. a., A. ten Have te Polsbroek.

Advertentien.

Voor de vele bewijzen van deelneming, ondervonden bij het overlijden van onzen geliefden Zoon, Broeder en Behuwdbroeder, den Heer

CAREL DAVID BICKEL,

betuigen wij onzen hartelijken dank.

Uit aller naam,
J. D. BICKEL.

Amsterdam, Maart 1896.

L. G. WEISZ & Co.,
Commissionairs in Effecten,
Prinsengracht bij de Prinsenstraat,
No. 157,
AMSTERDAM.

GOLDSCHMEDING's
PIANO's en ORGELS
zijn alom bekend en worden bij toeneming gevraagd.
GROOTE MAGAZIJNEN
KEIZERSGRACHT 305,
Warmoesstraat 141, Amsterdam.
VRAAG Catalogus en Condities, van Huur, Ruil en Betaling.
Speciale Inrichting voor Reparatie.

A. R. A. HAGT,
voorheen VAN DEN DRIES & Co.,
WIJNHANDEL,
KLUNDERT.

NIEUW KERKGEBOUW te BREDA.

Onder **dringende** aanbeveling dezer noodige zaak, vermelden wij met groote dankbaarheid de navolgende gaven:

Van P. B. te Schagerbrug *f* 1; uit het busje van den heer R. te Den Helder, verzameld tijdens zijn ziekte *f* 1; collecte van de Geref. kerk te Nieuwendijk *f* 40.

De Penningm. der Geref. kerk te Breda,
P. K. VAN BOON.

Breda, 4 Maart 1896.

Verschenen bij J. MUUSSES, te *Purmerend*:
GESCHIEDENIS DES VADERLANDS,
Een Leerboek voor zelfonderricht, ten dienste van onderwijzers en ontwikkelden.
DOOR
R. HUSEN.
Prijs: 1ste deel *f* 2.25; 2de deel *f* 2.75.
Het 1ste deel werd aanbevolen door de *Standaard, Chr. Schoolblad, Jongelingsbode, Vrije School* en *Chr. School.*

UITGAVE van HÖVEKER & ZOON te AMSTERDAM:
GEDICHTEN
van
J. A. WORMSER.
Prijs f 1.25 In stempelb. f 1.90.

E Voto.

Voor de vier deelen van *E Voto* zijn twee banden beschikbaar gesteld, zoodat beide malen twee deelen in één band worden gebonden.

Deze banden kunnen niet van *linnen*, maar moeten van *sterk leder* zijn, en voorts dien stillen, deftigen vorm hebben, die bij zulk een werk past.

Zulke banden zijn thans gereed voor alle 4 deelen.

Elke band kost één gulden.

Zij, die wenschen, dat deze band hun franco worde toegezonden, hebben zich daartoe aan te melden bij de Administratie van ons blad, onder overmaking per postwissel of in postzegels van *f* 1, voor elken band zonder aftrek van onkosten. Op enkele aanvragen zonder betaling worden geen banden verzonden. Ook de thans reeds bestelde banden worden dus niet geleverd, tenzij men vooraf daarvoor het geld zende. Om verwarring te voorkomen, kan van dezen regel in geen geval worden afgeweken.

Met het in den band zetten der deelen belast de Administratie zich *niet*.

Voorts wordt herinnerd dat afzonderlijke deelen in *geen geval* geleverd kunnen worden en de prijs voor het geheele werk thans *f* 24.— is.

Alle bestelde banden, zoowel van deel I—II als van deel III—IV worden, voorzoover dit nog niet geschiedde, den 17den dezer verzonden.

De Administratie.

P. VAN EIJK.
Firma JOHANNES KRAMER & Co.,
DAM 15—17, AMSTERDAM.

Koopen en verkoopen EFFECTEN, diverse LOTEN en vreemde COUPONS, Wisselen Gouden Zilveren MUNTEN en vreemde Banknoten. Sluiten PROLONGATIEN en BELEENINGEN. Nemen gelden à DEPOSITO 1/2 pCt onder de prolongatiekoers. Bedragen tot en met Duizend Gulden worden op vertoon terugbetaald.

EEN JAAR OP REIS IN DIENST DER ZENDING,
DOOR
F. LION CACHET.

Binnen enkele dagen ziet de elfde aflevering het licht; en korten tijd daarna zullen D. V. de overige volgen. Het boek, waarvoor men tegen inteekeningsprijs naar den maatstaf van 30 vel druks betaalt, wordt minstens 45 vel groot, zoodat de inteekenaren minstens een derde gedeelte gratis ontvangen.

De uitgever vertrouwt dat deze winste in aanmerking zal genomen worden bij de beoordeeling van de vertraging, in de uitgave van het gratis gedeelte, welke door onvoorziene omstandigheden veroorzaakt is.

Amsterdam. *J. A. WORMSER.*

ENCYCLOPÆDIE
DER
Heilige Godgeleerdheid,
DOOR
Dr. A. KUYPER.
Drie Deelen, ingenaaid f 16.75; in drie halflederen banden f 21.25. (Losse banden per stuk f 1.—).

DE UITGEVER,
Amsterdam. J. A. WORMSER

VOLKSUITGAVE
VAN DE
STICHTELIJKE WERKEN
VAN
Dr. A. KUYPER.

Sedert verscheidene jaren zijn vele van de **Stichtelijke Werken** van **Dr. A. KUYPER** uitverkocht. De oplagen van »Uit het Woord" en »Honig uit den Rotssteen", ofschoon niet onaanzienlijk, bleken te klein te zijn. De exemplaren zitten in vaste handen, en slechts zelden gelukt het op verkoopingen tegen hooge prijzen enkele deelen daarvan machtig te worden.

Dit heeft geleid tot het plan om tot een **zeer goedkoope uitgave** van **Dr. KUYPER's** werken over te gaan. Ze zal tot bijzonder lagen prijs in afleveringen verschijnen, zoodat allen, ook de minder bemiddelden, onder welken de geliefde auteur zooveel trouwe lezers en lezeressen telt, thans in het bezit zijner **Stichtelijke werken** kunnen komen.

In den loop van **1896** zullen het licht zien:

1e. HONIG UIT DEN ROTSSTEEN. Deel I.
2e. UIT HET WOORD. Serie I. Deelen I en II.
3e. VOOR EEN DISTEL EEN MIRTH.

Die vier werken zullen gezamenlijk ongeveer 70 vel druks van 16 pagina's (dus ruim 1100 bladzijden) beslaan. Deze **zeventig** vel druks zullen verschijnen in afleveringen van 4 vel, welke 17 à 18 afleveringen in den loop van 1896 het licht zullen zien tegen **zeven en een halve Cent** per vel. De geheele serie van 1896 zal dus *f* **5.25** part. prijs kosten. Zooveel mogelijk zal elke veertien dagen een aflevering verzonden worden, zoo dat de eerste aflevering in Februari 1896, de laatste den 15den October 1896 verschijnt. Daarna zullen ook de deelen elk afzonderlijk verkrijgbaar worden gesteld, maar tot verhoogden prijs.

Tijdig zullen eenvoudige, smaakvolle banden voor elk der deelen goedkoop verkrijgbaar gesteld worden.

Men haaste zich met de inteekening, daar het moeilijk valt tijdens het verschijnen van de Serie de oplage te vergrooten.

AMSTERDAM, Februari 1896.

De Uitgever,
J. A. WORMSER.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:

Voor de Vereeniging:

Aan Contributiën:

Door den heer D. Geerling Mz. te Enschede *f* 82; door den heer P. Vermeer te Baambrugge *f* 25; door den heer W. Geuris Wzn. te Opheusden *f* 9; door den heer A. Hogenboom te Honselersdijk: uit Naaldwijk *f* 31.50, uit 's-Gravenzande *f* 26.50, uit Hoek van Holland *f* 2.50, uit Honselersdijk *f* 14, samen *f* 74.50; door Ds. W. Fokkens te Stadskanaal *f* 12.50; door den heer P. van Driel te Bergschenhoek: uit Bergschenhoek *f* 33, uit Berkel *f* 13.50, uit Bleiswijk *f* 25.50, samen *f* 72; door den heer G. de Leeuw te Utrecht *f* 7, van de 10 cents-vereen. Dec. *f* 13.20, Jan. *f* 13.15, samen *f* 33.35; door den heer M. Dijkers te Sommelsdijk *f* 34.50.

Aan Collecten: (voor de Theol. faculteit).

Van de Geref. kerk te Enschede B *f* 17,60; van idem te Geldermalsen *f* 2,50; van idem te de Leek *f* 5,86; van idem te de Lier (halve coll.) *f* 7,32; van idem te Wildervank *f* 21,16; van idem te Nieuwe-Pekela 12,27 1/2; van idem te Onstwedde *f* 5,60; van idem te Onstwedder-Mussel *f* 2,20; van idem te Stadsmussel-kanaal *f* 5; van idem te Emmercompascuum *f* 1,04; van idem te Weerdingermond *f* 1,25; van idem te Valthermond 2,78 1/2; van idem te Nieuwbuinen *f* 4.55; van idem te Stadskanaal *f* 9,02 1/2; door den heer G. de Leeuw bij een spreekbeurt door Ds. H. Hoekstra, te Utrecht *f* 85,79; door Dr. A. G. Honig te Zeist *f* 14; Ger. kerk te Stad aan 't Haringvliet bij een spreekbeurt door den heer Jb. v. O. *f* 4,13; te Dirksland *f* 10.87 1/2; Ger. kerk te Dirkshorn *f* 6.25; van idem te Krabbendam *f* 5,65; van idem te N. Scharwoude *f* 4,09; van idem te Schagerbrug *f* 0,88; van idem te Schermerhorn *f* 0,29; van idem te Oosterend (Texel) *f* 8,10.

Aan Schenkingen:

Door Ds. H. Groeneveld, van den Ned. Herv. Kerkraad te Heesbeen *f* 3.13, van de kerkvoogdij aldaar *f* 2.50, samen *f* 5.63; door den heer H. van den Brink te Voorst *f* 2; door den heer D. Geerling Mz. te Enschede, van N. N. *f* 0.40; gevonden in de collecte te Broek op Langendijk *f* 2; gevonden in de collecte te Utrecht Wed. B. *f* 1, dito *f* 2.50; Oosterkerk 9 en 15 Dec. en 19 Januari *f* 3.50; Wed. S. *f* 1, N. N. *f* 2, samen *f* 10.50.

Voor de Medische Faculteit:

Door den heer C. J. Leijh te Leiden: van J. M. *f* 5, van P. de B. *f* 1, samen *f* 6; door den heer P. Batelaan te Bodegraven, gevonden in de collecte *f* 1; door den heer C. Verhoef te Westbroek: A. v. D. *f* 0.25, G. D. *f* 2, D. V. *f* 2.50, H. M. W. *f* 2.50, N. B. *f* 1, de W. M. *f* 1, R. v. M. Jr. *f* 2.50, samen *f* 11.75.

S. J. SEEFAT.
Hilversum. *Penningmeester.*

EXCELSIOR.
Geïllustreerd Tijdschrift voor Neerlands Jongelingschap en Volk
ONDER REDACTIE VAN
A. J. HOOGENBIRK en J. A. WORMSER.
Prijs per jaargang (12 Nrs. à 16 pag. en 12 Nrs. à 8 pag.) f 3.50.

Inhoud van het No. van 21 Februari 1896: **Sterven om te leven.** — **Dapper — maar roekeloos.** (Schetsen uit het leven van Witte Corneliszoon de Witte), IV. — **Nog iets uit het leven van Engelands grootsten prediker, VII.** — **Effen is slecht treffen.** — **Boekbeoordeeling.**

Amsterdam. HÖVEKER & ZOON.

ELECTRISCHE DRUKKERIJ, voorheen J. J. ARND & ZONEN.